

NATUURHISTORISCH MUSEUM

De „Rondreis expositie” van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht

„ZWEMMEN - KRUIPEN - LOPEN - VLIEGEN”
De voortbeweging van het dier

zal op de volgende plaatsen opgesteld zijn:
17 februari tot 7 maart te Weert, in het Gemeente Museum;
9 maart tot 28 maart te Geleen, in het St. Michiel-lyceum;
6 april tot 25 april te Heerlen in het Stadhuis.
Volgende expositiepunten zullen t.z.t. in deze rubriek worden vermeld.

De expositie „NIET MORGEN MAAR NU” zal van 4 maart tot 20 maart staan opgesteld in het kasteel Hoensbroek en van 22 april tot 1 mei in de oude Jongensschool te Cadier en Keer.

VERSCHENEN

PUBLICATIE VAN HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP in Limburg, Reeks XX 1970, afl. 3-4.

1. J. K. A. van Boven:

Le polymorphisme des ouvrières de *Megaponera foetens* Mayr (Hymenoptera: Formicidae).

2. P. J. H. van Bree, R. W. M. van Soest & J. C. M. Vetter:
Biometric analysis of the effect of castration on the skull of the male domestic cat (*Felis catus* L. 1758.)

3. Fer Willemse:

A new species of *Conocephalus*, subgen. *Xiphidium*, from Greece (Orthoptera, Ensifera, Conocephalinae).

4. Fer Willemse:

The genus *Oropodisma* Uvarov, 1942, with the description of two new species (Orthoptera, Acridiidae, Cantantopinae).

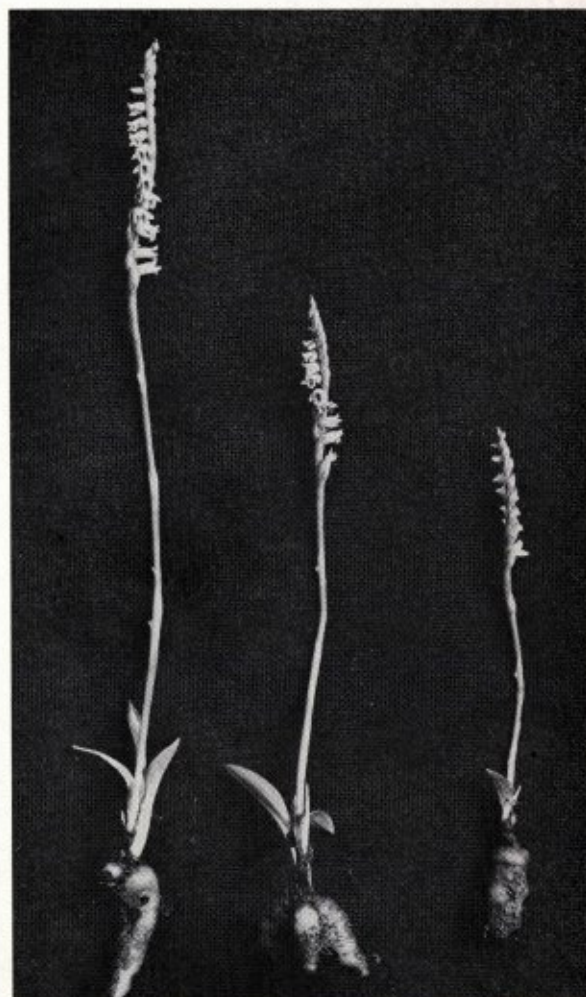
Verkrijgbaar bij het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Bosquetplein 7, Maastricht.

Prijs voor leden f 6,—, voor niet-leden f 7,50.

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen op 1 februari

Dr Bruna houdt zijn aangekondigde lezing over *Spiranthes spiralis spiralis*, Herfstschroeforchis. De soort komt in Nederland slechts op twee vindplaatsen

Exemplaren van de Herfstschroeforchis, door dr. de Wever bij Klimmen gevonden en gefotografeerd. Bij het grootste ex. ziet men duidelijk de nieuwe rozet naast de bloeistengel.

Fotoarchief de Wever.

voor op de Berghof wei en in Goeree, maar op beide plaatsen in enige honderden exemplaren. De soort vormt in de herfst een wortelrozet, dat de hele winter door blijft functioneren en eerst in de zomer verdort. De plant maakt dan een schijnbare rustperiode door. Half augustus vormt zich in dit oude rozet de bloei-stengel, tevens wordt een nieuw wortelrozet gevormd. Wortelrozet, rustperiode in de zomer en korte bloei-stengel zal wel in verband staan met het feit dat de soort voorkomt op begraasde plaatsen, terwijl ze daar weer talrijker zijn langs de paden. Ook wijst Dr Bruna in dit verband op het feit dat veel andere plantensoorten die op een dergelijk terrein voorkomen door het herhaaldelijk afvreten uiteindelijk enige zeer korte bloemstengels maken, terwijl onder normale omstandigheden een stengel wel enkele decimeters lang kan zijn.

Er is veel aandacht besteed aan de samenstelling van de bodem van de Berghofweide; de gegevens werden verkregen uit het onderzoek van Drs Hilgers en medewerkers. De bodem bestaat uit Gulpens Krijt, dat bedekt is door een pakket leem en wel löss, terrasleem en klevenaarde; het reageert zwak zuur, want het heeft door uitspoeling veel van zijn kalkgehalte verloren. Dit gedeelte is vrijwel vlak. Daar waar de helling begint en zich het reservaat van het Staatsbos-beheer bevindt, is een afvloeiingszone die vrijwel neutraal is. Verder langs de helling naar beneden komt rendzina voor dat basisch is. Dit gedeelte van de helling is het kalkgrasland. Nog meer naar beneden komt een neutrale overgangszone voor die dan weer eindigt in de zure dalklei, waar de Gevlekte orchis voorkomt. Uit het onderzoek van Hilgers in 1965 bleek dat de meeste exemplaren van de schroef-orchis (127) op het leem stonden, op de rendzina strook 55 en op de overgangszone naar het dal 114 stuks.

Onder rendzina verstaat men brokken en brokjes kalk welke niet meer samenhangen; de gemiddelde grootte van kleideeltjes is geringer dan de gemiddelde grootte van löss, terwijl leem uit veel grover materiaal bestaat met keileem aan de top waarin dikke stenen. Over de terminologie zijn de wetenschap-

beoefenaars het niet eens, men kan natuurlijk het probleem ook trachten te benaderen van de kant van de mogelijke ontstaanswijze.

Het terrein op Goeree bestaat uit lage binnenduintjes, de soort staat op de Z.W. helling, de bodem is vermoedelijk zwak zuur en volgens Bruna is de flora minder interessant dan in Limburg.

Hierna draait de heer Meeuws een aantal bandjes af met vogelgeluiden door hem zelf opgenomen. De moeilijkheid met dit soort werk is dat men vaak gelijktijdig de zang te horen krijgt van enkele soorten, ook bijgeluiden zijn hinderlijk. De aanwezigen en vooral de vogelkenners luisterden gespannen naar dit vogelkoor want van hen werd verlangd de soorten bij name te noemen. Dit waren dan zanglijster, hout-duif, tuinfluiter, tjiftjaf, winterkoning, zwartkopje, roodborst, opvliegende fasant, boerenzwaluw, nachtegaal, geelgors, roek, ekster, zwartkop tuinfluiter en de koekoek.

Mej. Blankevoort heeft de noordelijke vorm van de Staartmees, *Aegithalos caudatus caudatus* gesignaleerd; het dier heeft een witte kop. De heer Meessen nam op 29 jan. in het Holzetter bos een Goudvink waar.

te Maastricht op 3 februari

De voorzitter opent de vergadering en heet alle aanwezigen van harte welkom. Hij deelt mede dat ons lid de heer J. G. H. van Helden uit Maastricht, bij gelegenheid van zijn afscheid bij de Provinciale Waterstaat, benoemd is tot Ridder in de orde van Oranje Nassau, een onderscheiding die een gelukwens verdient.

In 1973 zal het 100 jaar geleden zijn, dat rector Cremers, oprichter van het Genootschap en stichter van het Museum, geboren werd. Het Genootschap bereidt zich voor 1973 het „Cremers-jaar” te maken. Plannen en ideeën van leden zijn zeer welkom. De heer Gregoire stelt zich voor, dat een feestelijk maandblad zoals het vroeger verschenen jubileumnummer, de leden graag een extra financiële bijdrage waard zal zijn.

Op de vraag van de voorzitter wie er iets ter tafel wenst te brengen, haalt de heer Gregoire een artikel van Dr. J. Koeman van het Instituut voor Toxicologie van de Diergeneeskundige faculteit Utrecht aan; reeds vele jaren houden onderzoekers van genoemd instituut zich bezig met onderzoekingen over insecticiden-gebruik in de derde wereld, met name in Nigeria. Het voorkomen van de tse-tse-vlieg maakt een behoorlijke veeteelt onmogelijk. Om de vlieg op te ruimen werden bossen gekapt en in het wild levende dieren afgemaakt, terwijl het gewenste resultaat uitbleef. Men ging toen over tot chemische bespuiting. De verantwoordelijke mensen in Nigeria waren zo verstandig dat zij graag wilden weten, welke consequenties een dergelijke chemische bestrijding zou kunnen hebben. Men is daar dus zeer milieubewust! Dr. Koeman richtte speciaal zijn aandacht op de vogels, omdat zij een goede afspiegeling zijn van de toestand waarin zowel planten als dieren verkeren. Hetzelfde zien we in onze streken, waar de aanwezigheid van zwaluwen en kieviten een goed teken is. In Nigeria bleek een grote vogelsterfte op te treden. Dr. Koeman acht biologische bestrijding, zoals de steriele-mannetjes-methode, veel effectiever om de gevreesde vliegen te doen uitsterven. Tot nu toe heeft deze techniek echter nog weinig resultaat opgeleverd. Men kan zich overigens afvragen, of de schade opweegt tegen het nut. In zeker opzicht is de tse-tse-vlieg zelfs een beschermer van de natuur, gezien de onherstelbare schade die grote kudden vee aanrichten (voorbeeld van overbegrazing: wanneer al het gras weg is, houdt de bodem het water niet meer vast; de bovenste laag spoelt weg. Het vee eet van de acacia's, waarvan de zaden via de faeces in de grond komen. Er ontstaat een bos, waarin de tse-tse-vlieg dan weer terug komt). Het probleem is ingewikkelder dan het op het eerste gezicht lijkt!

Vervolgens komt het gesprek op egels. Het blijkt dat men zich ten onrechte ongerust maakt over het groot aantal overreden exemplaren op de autowegen. Iemand ving in 14 dagen tijd 12 egels in rattekooien.

De dieren, die een grote nachtelijke activiteit hebben, schijnen slechts indirect tot het warme macadam-dek te worden aangetrokken, n.l. via de kikkers. Dat de egels het goed maken blijkt al uit het feit, dat er vaak een tweede worp in een jaar plaats vindt. Deze laatste jongen zijn echter niet in staat voldoende vet in hun lichaam op te slaan, zodat zij veelal de winterslaap niet overleven.

De heer Janssen merkt op dat er dit jaar een enorme invasie van koolmezen valt te constateren. Volgens de heer Kemp is het erg moeilijk vogels te inventariseren, er is een grote toevalsfactor. Wel vraagt hij met klem dat men afziet van het ringen van vogels.

De heer Moes heeft sedert 6 jaar weer een franjestaart-vleermuis in de St. Pietersberg gezien. Het schijnt een abnormaal goed vleermuizenjaar te zijn.

De heer Ensink vertelt dat in het water dat de Staatsmijnen uit het Julianakanaal aanzuigen dagelijks gemiddeld een 30-tal zoetwaterkreeften in de zeef wordt aangetroffen! De dieren worden natuurlijk teruggegooid, al komen ze wel eens in het verkeerde water terecht. De opvatting, dat de rivierkreeft alleen in helder, snelstromend water zou voorkomen, is hiermee wel gelogenstraft. Op andere vindplaatsen blijken de kreeften verdwenen te zijn ten gevolge van kreeftenpest. Drs. Meijer merkt op, dat het een bekend verschijnsel is dat crustaceën zich bij vervuiling van water goed kunnen handhaven; snelstromend schoon water zou wel eens bijzaak kunnen zijn.

De heer Genemans vond een jaar of vier geleden nog regelmatig rivierkreeften in de Jeker, die zeker niet voor een schone rivier kan doorgaan!

Na de gebruikelijke koffiepauze heeft Drs. A. W. F. Meijer de aanwezigen rondgeleid op de tentoonstelling „Zwemmen, kruipen, lopen, vliegen” die in de geologiezaal stond opgesteld; de heer Meijer gaf een uiteenzetting over de voortbeweging der dieren, de ontwikkeling van de voortbewegingsorganen in de loop der tijden en de aanpassing hiervan aan verschillende milieus waarin de dieren leven. (De expositie staat thans in Weert opgesteld).